विषय-सूची

पाठः	विषयाः	पृष्ठांकाः
प्रथमः पाठः	वन्दना	5
द्वितीयः पाठः	अमूल्योपदेशाः	7
तृतीयः पाठः	ज्ञानं भारः क्रियां विना	10
चतुर्थः पाठः	अलस-कथा	14
पंचमः पाठः	वन्य-पशु-जगत् (शाकाहारी)	17
षष्ठः पाठः	चक्रधर-कथा	21
सप्तमः पाठः	भारतीय संस्काराः	24
	आदर्श प्रश्नपत्रम् –I	27
अष्टमः पाठः	भारत-गरिमा-गुणकीर्त्तनम्	28
नवमः पाठः	सत्संगति-महिमा	31
दशमः पाठः	अनन्यः गुरुसेवी-स्वामी विवेकानन्दः	34
एकादशः पाठः	हास्य-अवसरः	38
द्वादशः पाठः	सन्मित्र-लक्षणम्	41
त्रयोदशः पाठः	कविकुलगुरुः कालिदासः (लघु कथा)	44
चतुर्दशः पाठः	काकस्य दूरदर्शिता (लघु कथा)	48
पञ्चदशः पाठः	प्रासंगिकं व्याकरणम्	51
	आदर्श प्रश्नपत्रम् –II	56

EDITONE INTERNATIONAL

1 वंदना
(Prayer)

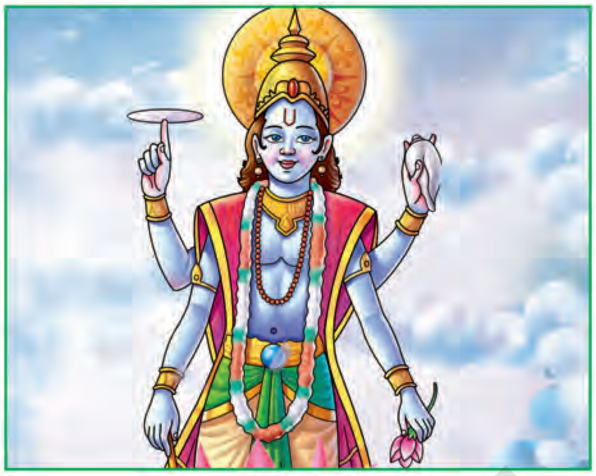

श्री विष्णु वंदना

शान्तिं देहि धनं देहि,
मानं देहि बलं च मे ।

शक्तिं देहि प्रज्ञां मतिम्,
देहि ध्यानं सदा प्रभो।।

सर्व मंगल कर्त्तारम्,
विघ्नविनाशकं हरिम्।

स्वसर्वकार्यपूर्त्यर्थम्,
जगदीशमहं भजे।।

दुर्गास्तुति

दुर्गविनाशिनीं दुर्गाम्,
चण्डमुण्डविनाशिनीम्।

ब्रह्माणीशारदारूपाम्,
महिषासुरमर्दिनीम्।

श्रीरामेणप्रपूज्याञ्च,
मुनिभिरमरैः स्तुताम्।

कालीं लक्ष्मीं भवानीं च,
क्षणं-क्षणं नमाम्यहम्।।

जगदीश प्रसाद यादव 'भैया जी'

शब्दार्थाः

कर्त्तारम्	=	करने वाले (को) (*Doer*)
दुर्गतिनाशिनीम्	=	दुर्गति का नाश करने वाली (को) (*Destroyer of bad condition*)
प्रपूज्याञ्च	=	(प्रपूज्याम् + च) - और पूजने योग्य (को) (*And worshipable*)
मुनिभिरमरैः	=	(मुनिभिः + अमरैः) - मुनियों और देवताओं के द्वारा (*by saints and gods*)

EDITONE INTERNATIONAL

अभ्यास (Exercise)

1. संस्कृत में उत्तर दें– (Answer in Sanskrit.)

(क) श्रीविष्णु वन्दना कस्य रचना अस्ति?

(ख) कविः भगवन्तं विष्णुं किं-किं याचति?

(ग) वन्दनायाम् भगवते विष्णवे के-के शब्दाः प्रयुक्ताः अभवन्?

(घ) दुर्गास्तुतौ कति राक्षसनामानि सन्ति?

(ङ) दुर्गास्तुतौ दुर्गायाः कतिरूपाणां चर्चा अस्ति?

2. हिंदी या अंग्रेजी में अनुवाद करें– (Translate into Hindi or English.)

(क) सर्वमंगल-कर्त्ता भगवान् विष्णुरेव अस्ति।

(ख) लक्ष्मीः, दुर्गा, शिवा, काली च सर्वाः तत्त्वरूपे एकैव।

(ग) श्रीहरिः विघ्नविनाशकः अस्ति।

(घ) श्रीविष्णुः त्रिदेवेषु श्रेष्ठः अस्ति।

(ङ) दुर्गा महिषासुरस्य वधं अकरोत्।

3. संधि-विच्छेद करें– (Disjoin the compound words.)

(क) पूर्त्यर्थम् – ....

(ख) जगदीशमहम् – ....

(ग) प्रपूज्याञ्च – ....

(घ) नमाम्यहम् – ....

(ङ) जगदीशः – ....

4. श्रीविष्णु के पाँच नाम हिंदी में लिखें– (Write five names of Sri Vishnu in Hindi.)

5. भगवती दुर्गा के पाँच रूपों के नाम लिखें। (Write the names of five kinds of Goddess Durga.)

6. श्रीविष्णु के पाँच अवतारों के नाम लिखें। (Write the names of five Incarnations of Lord Vishnu.)

अध्यापन निर्देश

श्रद्धेय शिक्षक महोदय छात्रों को श्रीविष्णु जी के कुछ अवतारों के बारे में बताएँ।
(The teacher should tell the students some other Incarnations of Lord Vishnu.)

EDITONE INTERNATIONAL

2 अमूल्योपदेशाः
(Invaluable Preachings)

देहस्थाः सर्व्वविद्याश्च, देहस्थाः सर्व्वदेवताः।
देहस्थाः सर्व्वतीर्थानि, गुरुवाक्येन लभ्यते।।

त्रिवेणीसंगमो यत्र तीर्थराजः स उच्यते।
तत्र स्नानं प्रकुर्वीत सर्वपापैः प्रमुच्यते।।

आकाशाज्जायते वायुर्वायोरुत्पद्यते रविः।
रवेरूत्पद्यते तोयं, तोयादुत्पद्यते मही।।

मही विलीयते तोये, तोयं विलीयते रवौ ।
रविर्विलीयते वायौ वायुर्विलीयते तु खे।।

उच्छिष्टं सर्व्वशास्त्राणि सर्व्वविद्या मुखे-मुखे।
नोच्छिष्टं ब्रह्मणो ज्ञानमव्यक्तं चेतनामयम्।।

–ज्ञानसंकलिनीतंत्रात् संकलिताः

शब्दार्थाः

देहस्थाः = शरीर में स्थित (*Present in the body*)
प्रमुच्यते = मुक्त हो जाता है (*get free*)
उच्छिष्टम् = जूठा (*Leavings*)

EDITONE INTERNATIONAL

अभ्यास (Exercise)

1. संस्कृत में उत्तर दें– (Answer in Sanskrit.)

(क) सर्वतीर्थानि कुत्र अवस्थितानि सन्ति?

(ख) गुरुवाक्येन किं लभते?

(ग) वायुः कस्मात् जायते?

(घ) मही कस्मिन् विलीयते?

(ङ) अमूल्योपदेशाः कुतः संकलिताः?

2. हिंदी या अंग्रेजी में अनुवाद करें– (Translate into Hindi or English.)

(क) सर्वतीर्थानि शरीरे एव सन्ति।

(ख) यत्र त्रिवेणीसंगमः अस्ति सः एव तीर्थराजः कथ्यते।

(ग) मही तोयात् उत्पद्यते।

(घ) तोयं अग्नौ विलीयते।

(ङ) ब्रह्मज्ञानं उच्छिष्टं नास्ति।

3. संधि-विच्छेद करें– (Disjoin the compound words.)

(क) विद्याश्च – ....

(ख) आकाशाज्जायते – ....

(ग) वायुर्वायोरुत्पद्यते – ....

(घ) रवेरुत्पद्यते – ....

(ङ) तोयादुत्पद्यते – ....

4. संधि करें– (Join the words.)

(क) रविः + विलीयते – ....

(ख) वायुः + विलीयते – ....

(ग) उत् + शिष्टम् – ....

(घ) न + उत् + शिष्टम् – ....

(ङ) ज्ञानम् + अव्यक्तम् – ....

EDITONE INTERNATIONAL

5. हिंदी में उत्तर दें– (Answer in Hindi.)

(क) इस शरीर में क्या-क्या स्थित है?

(ख) कहाँ स्नान करने से सारे पाप नष्ट हो जाते हैं?

(ग) धरती किससे उत्पन्न होती है?

(घ) आग किसमें विलीन हो जाती है?

(ङ) ईश्वर कैसे हैं?

6. निम्नलिखित के दो-दो पर्यायवाची शब्द लिखें– (Write two synonyms of the following words.)

(क) मही – ....

(ख) जलम् – ....

(ग) वायुः – ....

(घ) अग्निः – ....

(ङ) आकाशः – ....

7. निर्देशानुसार शब्दरूप लिखें– (Write the forms as directed.)

(क) वाक्य – तृतीया विभक्ति – एकवचन

(ख) पाप – तृतीया विभक्ति – बहुवचन

(ग) आकाश – पंचमी विभक्ति – एकवचन

(घ) वायु – पंचमी विभक्ति – एकवचन

(ङ) रवि – पंचमी विभक्ति – एकवचन

8. निम्नलिखित शब्दों के मूल शब्द, विभक्ति और वचन लिखें– (Write the root forms and numbers of the following words.)

(क) तोयात् – ....

(ख) तोये – ....

(ग) रवौ – ....

(घ) वायौ – ....

(ङ) खे – ....

अध्यापन निर्देश

शिक्षक महोदय छात्रों को भारत के विविध ग्रंथों की जानकारी दें।

(The teacher should tell the students about various Grant has of India.)

EDITION INTERNATIONAL